

С.Б. Стамбулов*, Б.А. Досова, А.Г. Амангельдиева

*Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қазақстан
(E-mail: serstam@mail.ru, bibigul.dosova@mail.ru, amangeldieva_a.g@mail.ru)*

Ауғанстан мәселесін реттеудегі Шанхай ынтымақтастық ұйымы дамуының жаңа кезеңі

Мақалада 2018 ж. ШЫҰ-ның Үндістан мен Пәкістанның есесіне кеңеюінен кейінгі Ұйымның дамуының жаңа тенденциялары қарастырылған. ШЫҰ-ның кеңеюі оның саяси-экономикалық үлесінің айтарлықтай өскенін көрсетеді. Авторлар қазіргі кезеңдегі ауған шиеленісуін реттеудегі «ШЫҰ-Ауғанстан» Байланыс тобының қызметіне талдау жасаған. Егер, бұрын Ауғанстан орта-азиялық қауіпсіздіктің сыртқы факторы ретінде қарастырылса, ендігі кезекте Ауғанстандағы жағдайды реттеу ШЫҰ-ның болашақтағы жұмысы үшін өте өзекті болып табылады. Мақалада Орталық Азияның аймақтық қауіпсіздік мәселелері өзінің өзектілігін жоғалтпағандығы көрсетілген. Мақала авторлары қазіргі кезеңдегі ауған мәселесін реттеу бойынша «ШЫҰ-Ауғанстан» Байланыс тобы мен мәскеулік және ташкенттік келіссөздер форматтарының қызметтеріне салыстырмалы талдау жасаған. Авторлар 2020 ж. 29 ақпанындағы АҚШ пен «Талибан» арасындағы Ауғанстан территориясынан американдық әскерлерді шығарудың мерзімі жөніндегі келісімшартқа қол қойған АҚШ белсенділігіне байланысты ШЫҰ-ның ауған мәселесін реттеудегі мүмкіндіктері шектеулі деген қорытынды жасайды. Дегенмен, бірқатар себептердің арқасында АҚШ пен талибтар келісімшарт ережелерін орындамау себептеріне байланысты ауғанаралық диалогтың басталуында тежеулер байқалды. Бұл өз кезегінде болашақта Ауғанстанды ШЫҰ-мен ынтымақтастықты нығайтуға итермелейді.

Кілт сөздер: ШЫҰ, аймақтық қауіпсіздік, Ауғанстан, Орталық Азия, «ШЫҰ-Ауғанстан» Байланыс тобы, Талибан қозғалысы.

Кіріспе

Шанхай ынтымақтастық ұйымы (ШЫҰ) 18 жылдың ішінде өзінің қызметі барысында аймақтағы қауіпсіздік пен тұрақтылықты қамтамасыз етуге айтарлықтай үлес қосып, достық қатынастардың нығаюына ықпал етіп, халықаралық аренада маңызды және айтарлықтай ықпалы бар ұйым ретінде орнықты.

Осымен қатар, 2017 ж. 9 маусымында Астанада өткен ШЫҰ-ның Саммитінде Ұйымға Үндістан мен Пәкістанның толық құқылы мүше мәртебесін алуы ШЫҰ үшін жаңа мүмкіндіктер ашып берді және оның беделі арта түсті. Үндістан мен Пәкістанның ШЫҰ-на қабылдануы Ұйымның халықаралық беделінің жоғарлауында қосымша маңызды рөл атқарды. Сондықтан, қазіргі уақытта ШЫҰ-мен ынтымақтастықты дамытуға көптеген мемлекеттер қызығушылық танытып отыр.

Үндістан мен Пәкістанның тұрақты мүшесіне айналуының нәтижесінде және Ұйым құрамының кеңеюінің арқасында ШЫҰ тарихының жаңа кезеңі басталды. ШЫҰ-ның кеңеюі және 2009 ж. өзінің қызметін тоқтатып тастаған «ШЫҰ-Ауғанстан» Байланыс тобы қызметінің 2017 ж. қайта іске қосылуы ШЫҰ-ғы күштердің жаңадан жайғасуын және Ұйымның тиімділігі мен міндеттерінің өлшемдерін қарастыруға мүмкіндік тудырады.

Осылайша, біріншіден, ШЫҰ-ның құрамының кеңеюінің арқасында, екіншіден, «ШЫҰ-Ауғанстан» Байланыс тобы қызметінің қайта іске қосылуы және аймақта бөлінбейтін, берік, жалпыға ортақ қауіпсіздік архитектурасын құру бірінші орында екендігі атап көрсетілген. ШЫҰ-ның 2025 жылға дейінгі Стратегиясының қабылдануына байланысты Шанхай ынтымақтастық ұйымының жаңа перспективалары айқындалды.

ШЫҰ-ның негізгі мақсаттарының бірі — Орталық Азия мемлекеттерінің ұлттық және аймақтық қауіпсіздігін қамтамасыз ету болғандықтан Ұйымның қауіпсіздік саясаты ауған мәселесін реттеуден бөлінбейді. XXI ғ. алғашқы он жылдығынан бастап Орталық Азия аймағындағы тұрақтылықтың қамтамасыз етілуі Ауғанстандағы әскери-саяси шиеленіспен тікелей байланысты.

* *Корреспондент автор. E-mail: serstam@mail.ru (С.Б. Стамбулов)*

Қазіргі уақытта Ауғанстандағы жағдай күннен-күнге қиындай түсуде: мемлекетте параллелді екі «президенттің» Ашраф Гани мен Абдулла Абдулланың билігі орнатылды, 2020 ж. 29 ақпанда АҚШ пен «Талибан» арасындағы қол қойылған бейбіт келісімшарт ережелері Кабул тарабынан орындалмай жатыр, коронавирус індетіне шалдыққандар саны өсуде.

Шанхай ынтымақтастық ұйымы Ауғанстанның болашақтағы әлеуметтік-экономикалық дамуына және ондағы жағдайларды реттеуге ықпал етуге мүмкіндігі бар ұйымдардың бірі болып саналады. Мұның дәлелі ШЫҰ-ға мүше мемлекеттердің (Қытай, Ресей) саяси және әлеуметтік қуаты, ұйымға мүше мемлекеттердің географиялық жағынан Ауғанстанға жақын орналасуы, Ауғанстандағы жағдайдың реттелуіне деген қызығушылықтың болуы және ШЫҰ-ның жаһандық мәселелерді, осымен қатар Ауғанстан ошағы саналатын терроризм мәселелерін шешуге қабілеті бар ұйым ретіндегі ұстанымдары бола алады.

Осындай аталған жағдайларды ескере отырып, қазіргі кезеңдегі Шанхай ынтымақтастық ұйымының дамуының жаңа кезеңін және ондағы Ауғанстан мәселесінің алатын орнын зерттеудің маңызы зор.

Зерттеу әдістері

Мақалада көтерілген мәселені зерттеу барысында объективтілік, тарихи ұстанымның жалпы ғылыми принциптері басшылыққа алынды. Бұл қазіргі кезеңдегі саяси, әлеуметтік және экономикалық үрдістердің ШЫҰ саясатына ықпал етуін қарастыруға, ұйымның дамуының заңдылықтарын және оның қауіпсіздікті қамтамасыз етуге бағытталған тәсілдерінің эволюциясын ашып көрсетуге мүмкіндік берді.

ШЫҰ-ның халықаралық қатынастардағы алып отырған орнын, қауіпсіздік саясатының бағыттарын көрсетуде объективтілік принципі қолданылды. Бұл принцип мақаланың тақырыбына байланысты деректерді және тарихи құбылыстарды барлық қайшылықтарымен, күрделіліктерімен, сан қырлылықтарымен қоса жан-жақты зерттеуге негіз болды. ШЫҰ-ның қауіпсіздік саясатын, Ұйымның маңызды құжаттарын саралауда контент-анализ әдісі қолданылды.

Пікір-талас

Өзімізге белгілі, 2001 ж. 15 шілдеде Шанхайда «Шанхай үрдісінің» мемлекет басшылары және оған қосылған Өзбекстан, ШЫҰ құру жөніндегі Декларацияға қол қойды Аталған ШЫҰ құру жөніндегі Декларацияда «Ұйымға мүше мемлекеттер арасында саяси, сауда-экономикалық, мәдени, білім, энергетика, транспорт, экология салалары бойынша тиімді ынтымақтастықты дамытуды» мақсат еткен. Біздің ойымызша, бұл «Шанхай үрдісінің» халықаралық мәртебесінің жоғарлауын және алты мемлекеттің арасындағы аймақтық ынтымақтастықты дамытудың қазіргі заманғы жаңа және берік алаңының қалыптасуының басталуын көрсетіп берді [1].

2001 жылы 14 қыркүйектегі ШЫҰ мемлекеттерінің бірінші Саммитінде мемлекеттер «ШЫҰ шеңберіндегі экономикалық ынтымақтастықты дамытуды, аймақ мемлекеттерінің экономикалық қуатын арттыруды, әлемдік саяси және экономикалық құрылымындағы аймақ мәртебесін арттыруды» мәлімдеген болатын. Сонымен бірге осы кезеңде ШЫҰ-на мүше мемлекеттердің премьер-министрлері аймақтық экономикалық ынтымақтастықтың негізгі бағыттары мен сауда және инвестиция салаларындағы қолайлы жағдайды құру үрдісін іске қосу жөніндегі *Меморандумға* [2; 224] қол қойды. Бұл құжат арқылы ұйымға мүше мемлекеттердің арасында өзара сауданы дамытудың іс-шаралары анықталып, алты мемлекеттің экономикасының жақындауын, транспорттық коридорды дамыту, кедендік кедергілерді жеңілдетудің қажеттіліктерін анықтадық.

Ал, 2002 ж. 7 шілдеде ШЫҰ-ның негізгі құжаты — ШЫҰ *Хартиясы* қабылданды. Бұл құжат алты мемлекеттің ынтымақтастық мақсатын, міндеттері мен принциптерін анықтап, Ұйымның қабылданған Декларациясын нақтылап әрі дамытып, 26 бөлімді құрады [3].

Ал, қазіргі уақытта құрамына Ресей Федерациясы, Қытай Халық Республикасы, Қазақстан Республикасы, Тәжікстан Республикасы, Өзбекстан Республикасы, Қырғызстан Республикасы, Үндістан, Пәкістан кіретін және бақылаушы мемлекеттері, Моңғолия, Иран мемлекеттері болып саналатын ШЫҰ Еуразия кеңістігіндегі қауіпсіздікті қамтамасыз ету ісі, осымен бірге көпжақты дипломатияның белсенді және динамикалық түрде дамып жатқан көрінісін білдіреді.

ШЫҰ өзінің құрылуынан кейін бірден «зұлымдықтың үш түрімен» — терроризм, діни экстремизм, сепаратизммен күресетінін жария етті. 2004 ж. Ташкентте өткен ШЫҰ Саммитінде ШЫҰ-ның Аймақтық антитеррористік құрылымы (ААТК) құрылды және Ұйымға мүше-мемлекеттер

күнделікті түрде бірлескен антитеррористік жаттығулар өткізіп келеді. Осылардың барлығы Ауғанстанмен шекаралас зоналарды қорғаудың және аймақ мемлекеттерінің құқық қорғау органдары арасында ақпаратпен алмасу және байланыс орнату қажеттілігінен туындаған болатын.

ШЫҰ өзінің құрылуының алғашқы кезеңінен бастап өзінің мүше-мемлекеттері үшін қауіп-қатер төндіретін Ауғанстандағы тұрақсыздық жағдайының дамуына ерекше мән беріп келеді. Сондықтан, Ауғанстаннан шығатын террористік және наркотрафик қауіп-қатері жағдайында ШЫҰ-ның ауғандық реттеулерге деген ұмтылысы өседі. Осымен бірге, 2004 ж. ШЫҰ-ның Ташкентте өткен саммитінде құруға шешім қабылданған ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобы механизмінің маңызы бар.

2005 ж. 4 қарашасында Пекинде өзара қызығушылық танытатын мәселелер бойынша ынтымақтастықтың ұсыныстарын өңдеуді мақсат ететін ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобын құру жөніндегі Хаттамаға қол қойылған. Бастапқыда Байланыс тобының қызметін ШЫҰ Хатшылығы немесе Пекиндегі Ауғанстан елшілігінің базасында жүргізу жопарланған болатын. Топтың құрамы ШЫҰ мүшелерінің тұрақты өкілдерінен, ШЫҰ Хатшылығы қызметкерлері мен ҚХР-ғы Ауғанстан елшілігінің аға дипломаттарынан құралды.

2006 ж. 15 мамырында ШЫҰ мүше мемлекеттерінің сыртқы істер министрлері Кеңесінің шешіміне сәйкес Байланыс тобындағы өкілдердің жұмыс регламенті бекітілді. Онда ШЫҰ өкілдерінің отырысында бір ұстанымға келу, ал егер бір мемлекеттің тарабынан белгілі бір ұстаным бойынша келіспеушілік туындаса бұл келісілмеген деп есептеліп, Байланыс тобының отырысына шығарылмайтындығы туралы мәлімделген болатын. Мұндай жағдайлар ауған мәселесін шешудегі ШЫҰ-ның мүмкіндіктеріне тежеу қойды.

Негізінен, Байланыс тобы құрылғаннан кейін барлығы үш отырыс өткен болатын: 1) 2006 ж. ақпанда Байланыс тобы қызметінің рәсімделуіне қатысты мәселелер талқыланды және өзара қызығушылық танытатын мәселелер анықталды; 2) 2007 ж. ақпанында ауған тарабы Ауғанстан экономикасын қалпына келтіру үшін ШЫҰ-ның әрекетіне және ШЫҰ мүше-мемлекеттерінің көпжақты сауда-экономикалық ынтымақтастығы Бағдарламасына қызығушылық танытты; 3) 2008 ж. қазанында Ауғанстан тарабы мемлекеттің ішкі жағдайы және ішкі мемлекеттік құрылысы, 2009 ж. президенттік сайлау жөнінде ақпарат берді, осымен бірге, ШЫҰ-мен экономика саласы бойынша ынтымақтастықтың мәселелерін, ШЫҰ мүше мемлекеттерінің нарығына Ауғанстан тауарларының жеткізілімі мен кеден саласындағы мәселелерді талқылаған болатын. Осы отырыста, Ауғанстан Байланыс тобындағы өзінің өкілдігін экономика мәселесі бойынша Сыртқы істер министрлігі департаментінің директоры деңгейіне дейін көтеретіні туралы мәлімдеді. Бірақ, бұл ұсыныс ШЫҰ шеңберіндегі ауған мәселесін реттеу бойынша көзқарастардың әртүрлі болуына байланысты консенсусқа ие болған жоқ. Яғни, ШЫҰ мүше-мемлекеттері экономикаға қарағанда қауіпсіздік саласы бойынша ынтымақтастықты қажет деп санама, Ауғанстан тек қана экономикалық көмек алуға ұмтылды. Соңынан, ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобының қызметін қарастырған ШЫҰ-ның тұрақты өкілдерінің бірнеше отырыстары өтті, дегенмен, бұл отырыстарда ауған мәселесі бойынша консенсусқа қол жеткізілген жоқ. Мұнан басқа, Өзбекстан Ауғанстанмен екі жақты ынтымақтастықты құруға бағыт алып, ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобының жұмысына қатысудан бас тартты. Осындай себептерге байланысты 2009 ж. бастап ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобы өзінің қызметін тоқтатқан болатын. Бұл жағдай, Байланыс тобының қызметі 2012 ж. және Ауғанстанның ШЫҰ-ның бақылаушы мәртебесін және 2015 ж. ШЫҰ-на тұрақты мүше болу туралы өтінішін бергеннен соң да өзгеріске ұшыраған жоқ.

2009 ж. бастап ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобының қызметі фактілі түрде тоқтағаннан кейін, ШЫҰ мүше-мемлекеттері мен Ауғанстан ауған мәселесін басқа мемлекеттермен бірге уақытша коалиция шеңберінде қарастыруға ұмтылды. Мысалы, 2016 ж. Ауғанстан, Пәкістан, Қытай және АҚШ-тың қатысуымен және «Талибан» қозғалысымен ұзақ мерзімді шиеленісті аяқтау бойынша Жол картасын өңдеу мақсатында төрт жақты координациялау тобы құрылды. 2016 ж. 11 қаңтарда Исламабадта өткен аталған топтың бірінші отырысында Ауғанстан үкіметі мен талибтардың кейбір жетекшілері арасында тікелей келіссөздердің басталуы жөнінде мәлімденген болатын. Бірақ, мұндай келіссөздерді «Талибан» қозғалысы жоққа шығарған болатын. Осы жылдың 19 қаңтарында аталған төрт жақты топтың Кабулда кезекті отырысы өтті. Ал, 2017 ж. қазанда Оманда өткен үшінші отырыста аталған формат деңгейінің төмен екендігі атап көрсетілді және төрт жақты топ шеңберіндегі бейбіт келіссөздер үрдісі тоқтап қалған болатын.

Соңынан, Ресей ауған мәселесін реттеу бойынша өзіндік алаңды өңдей бастады. Ресей, Ауғанстан, Қытай, Пәкістан, Иран және Үндістан өкілдерінің қатысуымен алты жақты келіссөздің

нәтижесінде кеңестің мәскеулік форматын құру жөнінде шешім қабылданды. 2017 ж. 14 сәуірдегі аталған форматтың бірінші отырысы өтті және оған 11 мемлекеттің (Ресей, Ауғанстан, Қытай, Пәкістан, Иран, Үндістан, Қазақстан, Тәжікстан, Қырғызстан, Өзбекстан және Түркменстан) сыртқы істер министрлері мен арнайы өкілдері қатысты. Мәскеу форматының бірінші отырысынан кейін Ресей мен Ауғанстан арасындағы қатынастардың салқындалуы байқалып, ауғандар тарабынан туындаған наразылық Ауғанстанға қосарлас төрағалық беру арқылы жеңілдетілді. Дегенмен, бұл әртүрлі техникалық сипаттағы мәселелердің туындауына байланысты ауған шиеленісін реттеуге ықпал еткен жоқ [4].

Осылайша, Мәскеу форматының бірінші отырысынан екі ай өткен соң сыртқы мемлекеттердің қатысуымен Ауғанстан бейбіт келіссөздердің өзіндік форматын іске қосты және 2017 ж. 6 маусымында Кабулда келіссөздердің ауғанстандық форматының алғашқы отырысы өтті. Біздің ойымызша, халықаралық кеңестердің параллелді форматтарын іске қосу олардың маңыздылығына кері әсерін тигізді.

2017 ж. қазанындағы Мәскеуде өткен ШЫҰ мүше-мемлекеттері жетекшілерінің кездесуі барысында Сыртқы істер министрлерінің деңгейінде және ШЫҰ-ның Үндістан мен Пәкістанның есесіне кеңеюі көлемінде «ШЫҰ-Ауғанстан» Байланыс тобының қызметі қайта іске қосылды. Осы кездесудің барысында есірткі заттарының заңсыз айналымға енуі, Сириядан Ауғанстанға өтетін боевиктар ағымы және Ауғанстанның экономикасын қалпына келтіру үшін көмек көрсету мәселелері қарастырылды. Осымен бірге, ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобы Ауғанстан бойынша жұмыс жасайтын басқа келіссөз алаңдарын қайталамайтындығы және Байланыс тобының қызметіне Иран мен Түрікменстанды тарту мәселелері талқыға салынды.

2018 ж. 9 қарашасында Ауғанстан мәселесі бойынша келіссөздердің мәскеулік форматының екінші отырысы өтті. Бұл келіссөз үрдісіне Ресей, Ауғанстан, Қытай, Пәкістан, Иран, Үндістан, Қазақстан, Қырғызстан, Тәжікстан, Өзбекстан және АҚШ мемлекеттерінің сыртқы істер министрлері мен арнайы өкілдері, осымен қатар, алғаш рет халықаралық деңгейдегі кездесуге Шер Мұхаммед Аббас бастаған Дохадағы «Талибан» қозғалысының Саяси офисінің делегациялары қатысты. Мәскеу форматының екінші отырысының маңызды нәтижелерінің бірі — талибтардың ауғанстанның саяси партияларымен тікелей келіссөздер жүргізуге дайын екендігін мәлімдеуі болды. Толықтай алғанда, Мәскеу форматының екінші отырысы Ауғанстан бойынша бейбіт келіссөздер бойынша күштердің орналасуына айтарлықтай ықпал етті. Осы келіссөзден соң, ауған мәселесі бойынша аймақтың консолидациясы күшейген кезде АҚШ өз әрекеттерін Ресеймен біріктіретіндігін мәлімдеді және Ауғанстандағы ымыраға келу мәселесі бойынша АҚШ Мемлекеттік департаментінің арнайы өкілі Залмай Халилзад бірнеше рет Мәскеуге іс-сапармен келген болатын [4].

2018 ж. 28 қаңтарында кабулдық үрдіс шеңберіндегі екінші кездесу өтті және бұл кездесуде қарулы оппозициямен татуласу үрдісін регламенттейтін бағдарлама ұсынылды. Бағдарламада Ауғанстан үкіметі зорлық-зомбылықты тоқтатқан және Кабулмен бейбіт келісімге қол қойған жағдайда «Талибан» қозғалысын саяси күш ретінде мойындайтыны, тұтқынға түскен талибтерді босату және радикалық топқа қарсы бағытталған санкциядан бас тарту мәселелері қамтылған. Бұл құжатта бейбіт келісімге талибтардың адам құқығын сақтайтындығы, Ауғанстан конституциясын, құқық қорғау органдары мен азаматтық мекемелердің құзыретін мойындайтыны жөнінде бөлімдердің енгізілуі мәлімденген.

2019 ж. сәуірінде Бішкекте ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобының кезекті екінші отырысы өтті және бұл отырыстың шеңберінде Ауғанстандағы әскери-саяси жағдайдың дамуы мәселелері, оның аймақтық қауіпсіздікке ықпалы және ШЫҰ мүше-мемлекеттерінің қауіпсіздікті қамтамасыз ету, осымен қатар аймақтық ынтымақтастықты кеңейту мәселелері қарастырылды.

2019 ж. маусымында Бішкекте өткен ШЫҰ Саммитінде «ШЫҰ-Ауғанстан» Байланыс тобының болашақтағы іс-әрекеттері мен қызметі жөніндегі Жол картасы бекітілді. Дегенмен, біздің ойымызша, бекітілген Жол картасының болашақтағы жүзеге асырылуы (Ауғанстаннан АҚШ әскерлерінің шығарылуына дейін) және Ауғанстанның ШЫҰ-на мүше-мемлекеттермен ынтымақтастығы түсініксіз. Ауғанстаннан АҚШ әскерлері мен оның одақтастары шығарылғаннан кейін ғана Ауғанстан ШЫҰ алдындағы өзінің міндеттерін орындауы, соның ішінде өз тарабынан Ұйымға мүше-мемлекеттерге деген қастыққа жол бермеуі қажет. Сонымен бірге, біріншіден, ШЫҰ мүше-мемлекеттері аймақтық қауіпсіздік шеңберіндегі интеграциялық бірлестіктің (ШЫҰ-ның) әскери одаққа айналуына қарсы екендігін, екіншіден, ШЫҰ өзінің мүше-мемлекеттері арасындағы өзара шиеленістерге араласпайтындығын, Ұйымның тек қана шиеленісті шешуге қолайлы жағдай

тудыратындығын, үшіншіден, Ресей, Үндістан және Қытайдың есесіне ШЫҰ-ның жаңа ядросының қалыптасу үрдісінің аяқталмағандығын ескеруіміз қажет.

Қорытынды

ШЫҰ-ның Ауғанстандағы шиеленісті реттеудегі мүмкіндіктері уақытша шектеулі деген тұжырым шығаруға болады. Біздің пікірімізше, қазіргі уақытта Ауғанстандағы шиеленісті реттеу үрдісінде «Талибан» қозғалысымен бейбіт келісімшартқа қол қойған АҚШ айтарлықтай белсенділік танытып отыр. Дегенмен, бірқатар себептерге байланысты Д. Трамп пен талибтар келісімшарт ережелерін орындап отырған жоқ және бұл екі тараптың арасындағы диалогтың іске қосылуына кері әсерін тигізіп отыр. Осы себептен, болашақта Ауғанстан ШЫҰ-мен өзінің ынтымақтастығын нығайтуы мүмкін.

2019 ж. АҚШ, Ресей, Қытай және Пәкістанның қатысуымен Ауғанстан бойынша келіссөздердің жаңа «3+1» форматы құрыла бастады. Бұл формат басқа мәселелерді шешуге бағытталғандықтан ауған мәселесі бойынша аймақтың бірігуіне ықпал етуі екіталай. Сондықтан, ШЫҰ-мүше мемлекеттерінің көпшілігін құрайтын мәскеулік, ташкенттік форматтары, осымен қатар ШЫҰ-Ауғанстан Байланыс тобы ауған мәселесін реттеу бойынша қызығушылық танытатын мемлекеттердің ұстанымдарын жақындастыруға қабілеті бар деген қорытынды шығаруға болады. Сонымен бірге, ШЫҰ-ның Ауғанстандағы ықпалын бекіту мен кеңейтудің тиімді құралдарының бірі — сауда-экономикалық ынтымақтастықты дамыту және ауған бағыты бойынша қалпына келтіру жобаларына қатысу болып саналады. Сондықтан, ШЫҰ-ның күш-жігері ауған мәселесін кешенді және тұтастай қамтылған түрінде шешуге бағытталуы тиіс.

Әдебиеттер тізімі

1 Декларация о создании Шанхайской организации сотрудничества [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rus.sectsc.org/documents/>.

2 Шанхайская организация сотрудничества — десять лет по пути безопасности и сотрудничества // Основные документы: сб. док. ШОС. — Астана, 2011. — 610 с.

3 Хартия Шанхайской организации сотрудничества [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://rus.sectsc.org/documents/>.

4 Евсеев В.В. О роли ШОС в урегулировании афганского кризиса на фоне договоренностей администрации Трампа с движением «Талибан» [Электронный ресурс] / В.В. Евсеев. — Режим доступа: <http://www.materik.ru/rubric/detail.php?ID=104500>.

С.Б. Стамбулов, Б.А. Досова, А.Г. Амангельдиева

Новый этап в развитии Шанхайской организации сотрудничества в контексте урегулирования афганской проблемы

В статье рассмотрены новые тенденции в развитии ШОС после ее расширения за счет Индии и Пакистана в 2018 г. Расширение ШОС означает существенный рост политико-экономического веса Организации. Авторами проанализирована деятельность контактной группы «ШОС – Афганистан» в урегулировании афганского кризиса на современном этапе. Если прежде Афганистан мог рассматриваться скорее в качестве внешнего фактора Центрально-Азиатской безопасности, то теперь урегулирование ситуации в этой стране оказывается особо актуальным для дальнейшей работы ШОС. Авторами показано, что вопросы региональной безопасности Центральной Азии не утрачивают своего значения. Кроме того, ими проведен сравнительный анализ деятельности контактной группы «ШОС – Афганистан», московского и ташкентского форматов переговоров по урегулированию афганского вопроса на современном этапе. Что позволило им прийти к выводу, что ШОС имеет ограниченные возможности в урегулировании афганского кризиса из-за активности в этом процессе США, подписавшем мирное соглашение с движением «Талибан» 29 февраля 2020 г. о сроках вывода американских войск из Афганистана. Однако, в силу ряда причин, ни США, ни талибы не собираются выполнять условия договора, что фактически исключает масштабный запуск межафганского диалога. А это, в свою очередь, будет подталкивать Афганистан к усилению сотрудничества с ШОС, но в перспективе.

Ключевые слова: ШОС, региональная безопасность, Афганистан, Центральная Азия, контактная группа «ШОС – Афганистан», движение «Талибан».

S.B. Stambulov, B.A. Dosova, A.G. Amangeldiyeva

A new stage in the development of the Shanghai Cooperation Organization in the context of the settlement of the Afghan problem

The article examines new trends in the development of the SCO after its expansion at the expense of India and Pakistan in 2018. The expansion of the SCO means a significant increase in the political and economic weight of the Organization. The authors analyze the activities of the SCO-Afghanistan contact group in the settlement of the Afghan crisis at the present stage. If previously Afghanistan could be viewed more as an external factor of Central Asian security, now the settlement of the situation in this country is especially relevant for the further work of the SCO. The article shows that the issues of regional security in Central Asia do not lose their importance. The authors of this article make a comparative analysis of the activities of the SCO-Afghanistan contact group and the Moscow and Tashkent formats of the talks on the settlement of the Afghan issue at the present stage. The authors come to the conclusion that the SCO has limited capacity in resolving the Afghan crisis due to the activity in this process by the United States, which signed a peace agreement with the Taliban on February 29, 2020, on the timing of the withdrawal of American troops from Afghanistan. However, for a number of reasons, neither the United States nor the Taliban are going to fulfill the terms of the agreement, which in fact excludes a large-scale launch of an inter-Afghan dialogue. And this will push Afghanistan to strengthen cooperation with the SCO, but in the long term.

Keywords: SCO, regional security, Afghanistan, Central Asia, SCO-Afghanistan Contact Group, Taliban movement.

References

- 1 Deklaratsiia o sozdanii Shankhaiskoi orhanizatsii sotrudnichestva [Declaration on the establishment of the Shanghai Cooperation Organization]. *rus.sectSCO.org* Retrieved from <http://rus.sectSCO.org/documents/> [in Russian].
- 2 Shankhaiskaia orhanizatsiia sotrudnichestva — desiat let po puti bezopasnosti i sotrudnichestva [Shanghai Cooperation Organization — a decade on the path of security and cooperation] (2011). *Osnovnye dokumenty — Basic documents*, Astana [in Russian].
- 3 Hartiia Shankhaiskoi orhanizatsii sotrudnichestva [Shanghai Cooperation Organization Charter]. *rus.sectSCO.org* Retrieved from <http://rus.sectSCO.org/documents/> [in Russian].
- 4 Evseev, V.V. O roli SHOS v urehulirovanii afhanskoho krizisa na fone dohovorennosti administratsii Trampa s dvizheniem «Taliban» [The role of the SCO in resolving the Afghan crisis against the backdrop of the Trump administration's agreements with the Taliban]. *www.materik.ru* Retrieved from <http://www.materik.ru/rubric/detail.php?ID=104500> [in Russian].